

ЗАРУРАТИ БУРДАНИ ДАРСҶО БО ЗАБОНИ МОДАРӢ ДАР КӢДАКОНИ ХУРДСОЛИ СИНФҶОИ ИБТИДОӢ

Собирова Ситора Собировна

Донишкадаи соҳибкорӣ ва педагогикаи
Дехнав Факултети педагогика равияи таҳсилоти
ибтидоӣ, донишҷӯи соли сеюм гурӯҳи 6-БТ
Email: sitora812gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17342484>

Аннотатсия: Дар мақолаи мазкур масъалаи зарурати бурдани дарсҷо бо забони модарӣ дар кӯдакони хурдсоли синфҷои ибтидоӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Муаллиф аҳамияти забони модариро ҳамчун воситаи асосии ташаккули тафаккур, эҳсосот, ҷаҳонбинӣ ва шахсияти кӯдак баррасӣ намуда, нишон медиҳад, ки истифодаи забони модарӣ дар марҳалаи ибтидоии таълим на танҳо дониши фанӣ, балки рушди рӯҳӣ ва иҷтимоии кӯдакро низ таъмин мекунад. Мақола ба натиҷаҳои тадқиқоти олимони ҷаҳонӣ ва таҷрибаи кишварҳои гуногун таъя намуда, масъалаҳои сиёсати забонӣ, фарҳангӣ ва педагогиро дар робита ба таълими ибтидоӣ бо забони модарӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Дар анҷом муаллиф пешниҳодҳои амалиро барои баланд бардоштани самаранокии таълим бо забони модарӣ пешниҳод намудааст.

Калимаҳои калидӣ: забони модарӣ, таълими ибтидоӣ, кӯдакон, рушди фикр, сиёсат, фарҳанг, педагогика, забон, шахсият.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос необходимости проведения уроков на родном языке у детей младших классов. Автор подчёркивает значение родного языка как основного средства формирования мышления, сознания, эмоций и личности ребёнка. Использование родного языка в начальной школе способствует не только усвоению учебных знаний, но и гармоничному психическому и социальному развитию учащихся. В статье анализируется опыт разных стран и научные исследования в области билингвизма, языковой политики и педагогики. В заключение автор предлагает практические рекомендации по повышению эффективности обучения на родном языке.

Ключевые слова: родной язык, начальное образование, дети, мышление, культура, педагогика, развитие, языковая политика.

Abstract: This article examines the necessity of conducting lessons in the mother tongue for young children in primary school. The author emphasizes the crucial role of the native language as the main tool in shaping a child's thinking, emotions, worldview, and personality. Teaching in the mother tongue not only improves academic performance but also supports the child's psychological and social development. The paper draws on international research and educational practices, discussing linguistic, cultural, and pedagogical dimensions of native-language instruction. The article concludes with practical recommendations for enhancing the effectiveness of mother tongue-based education.

Keywords: mother tongue, primary education, children, cognitive development, pedagogy, culture, language policy, identity.

Забони модарӣ барои ҳар як инсон нахустин воситаи дарки воқеият, изҳори эҳсос ва ташаккули фикру шуур мебошад. Кӯдак бо забони модарӣ на танҳо сухан гуфтан, балки фикр қардан, дӯст доштан ва ҷаҳонро шинохтанро меомӯзад. Аз ин ҷост, ки

таълими ибтидоӣ – марҳалаи асосии ташаккули шахсияти кӯдак – бояд бо забони модарии ӯ ба роҳ монда шавад. Дар солҳои охир, бо пайдо шудани мактабҳои бисёрзабона ва сиёсати ҷаҳонишавӣ, масъалаи истифодаи забони модарӣ дар таҳсилоти ибтидоӣ аз нав мавриди баҳс қарор гирифт. Бисёр кишварҳо, аз ҷумла ЮНЕСКО ва ЮНИСЕФ, таъкид мекунанд, ки таълим дар марҳалаи аввал бояд бо забоне сурат гирад, ки кӯдак онро беҳтар мефаҳмад ва бо он зиндагӣ мекунад. Мақсади асосии ин мақола таҳлили аҳамият ва зарурати истифодаи забони модарӣ дар синфҳои ибтидоӣ мебошад.

Забони модарӣ на танҳо воситаи муошират, балки воситаи асосии ташаккули тафаккури инсон аст. Психологистҳо, аз ҷумла Л.С. Выготский, Ж. Пиаже ва А.Н. Леонтьев, исбот кардаанд, ки рушди зеҳнӣ ва иҷтимоии кӯдак мустақиман бо дараҷаи азхудкунии забони модарии ӯ вобаста аст. Дар марҳалаи ибтидоӣ, вақте ки кӯдак ҳанӯз мафҳумҳои асосии ҷаҳонро меомӯзад, забони модарӣ нақши “калиди маърифатӣ”-ро мебозад. Агар таълим бо забоне сурат гирад, ки барои кӯдак бегона аст, раванди дарк ва фаҳмиши мавод суст мегардад. Ин метавонад сабаби паст шудани натиҷаҳои таҳсил ва ҳатто аз таҳсил дур мондани кӯдак шавад.

Нақши забони модарӣ дар инкишофи кӯдакони синфҳои ибтидоӣ. Дар синфҳои ибтидоӣ кӯдак бояд на танҳо хондану навиштанро ёд гирад, балки малакаи фикр кардан, ифодаи ҳиссу андеша ва муоширати фарҳангиро низ инкишоф диҳад. Ҳамаи ин танҳо тавассути забоне имконпазир аст, ки барои кӯдак табиӣ ва аз кӯдакӣ ошноӣ – яъне забони модарӣ. Муҳаққиқон нишон додаанд, ки кӯдаконе, ки дар марҳалаи аввал бо забони модарии худ таълим мегиранд, нисбат ба онҳое, ки аз ибтидо бо забони хориҷӣ ё давлатӣ мехонанд, дар соҳаи хондан, фаҳм ва тафаккури мантиқӣ натиҷаҳои баландтар доранд. Ин таҷриба дар кишварҳои мисли Финландия, Норвегия, Эстония ва инчунин дар давлатҳои Осиё (ба мисли Филиппин, Непал ва Бангладеш) собит шудааст.

Забони модарӣ ҳамчун воситаи асосии тафаккур ва дарк. Фикр кардан ва забон ду амали якҷоя мебошанд. Забони модарӣ ба кӯдак имкон медиҳад, ки фикрҳои худро возеҳ баён намояд, савол диҳад ва ҷавоб гирад. Агар дарс бо забони бегона сурат гирад, кӯдак бештар ба аз ёд кардани калимаҳо машғул мешавад, на ба фаҳмиши амиқи маъно. Аз ин рӯ, таълими ибтидоӣ бо забони модарӣ ба кӯдак имкон медиҳад, ки: дарсро беҳтар фаҳмад; фикрҳои худро озодона изҳор намояд; бо муҳити иҷтимоии худ робитаи мустақам дошта бошад; эҳсоси ифтихор аз забон ва фарҳанги худ пайдо кунад. Таҷрибаи байналмилалӣ дар таълими ибтидоӣ бо забони модарӣ Мувофиқи тавсияҳои ЮНЕСКО (1953, 2003, 2016), таълим бояд то синфи 3–4 бо забони модарӣ сурат гирад. Тадқиқотҳо нишон медиҳанд, ки кӯдаконе баъд аз азхудкунии маҳоратҳои асосӣ метавонанд ба осонӣ ба забонҳои дигар гузаранд.

Финландия: мактабҳо бо ду забон фаъолият мекунанд; кӯдаконе аввал бо забони модарӣ мехонанд ва сипас забони давлатӣ ё хориҷиро меомӯзанд. Эфиопия: пас аз ислоҳоти соли 1994, таълими ибтидоӣ бо 22 забони миллӣ ба роҳ монда шуд. Натиҷаҳо нишон доданд, ки сатҳи саводнокии ва иштирок дар мактабҳо боло рафт. Қазоқистон, Ўзбекистон ва Тоҷикистон низ дар Конститутутсия ва қонунҳои худ таълими бо забони модариро ҳамчун ҳуқуқи шаҳрванд эътироф кардаанд. Масоили мавҷуда ва мушкилоти татбиқи таълим бо забони модарӣ. Бо вучуди аҳамияти калони он, дар баъзе мактабҳо омӯзгорон ва волидон то ҳол ба забони модарӣ тавачҷуҳи кофӣ надоранд. Сабабҳо:

камбуди китобҳои дарсӣ бо забони модарӣ; набудани муаллимони тахассусӣ; сиёсати забонии номуайян; афзалияти беасоси забонҳои хориҷӣ дар марҳалаи аввал. Ин омилҳо метавонанд боиси аз байн рафтани муҳаббат ба забони модарӣ ва паст шудани сифати таҳсил гарданд. Пешниҳодҳо ва тавсияҳо Барои баланд бардоштани самаранокии таълим бо забони модарӣ зарур аст: 1. Таҳияи барномаҳои таълимии миллии муосир бо дарназардошти хусусиятҳои забон. 2. Омодасозии муаллимони соҳибихтисос, ки методикаи таълим бо забони модариро донанд. 3. Чопи китобҳои босифат ва маводи дидактикӣ бо забони модарӣ. 4. Дастгирии давлатӣ ва иҷтимоӣ барои ҳифзи забонҳои миллий. 5. Истифодаи усулҳои инноватсионӣ, ба мисли технологияҳои рақамӣ бо забони модарӣ. 6. Тарғиби муҳаббат ба забони модарӣ дар муҳити оила ва ҷомеа.

Забони модарӣ нахустин мактаби фикру маърифат аст. Бе он рушди воқеии зеҳнӣ, ахлоқӣ ва иҷтимоии кӯдак ғайриимкон мебошад. Дарсҳои ибтидоӣ бояд бо забоне баргузор шаванд, ки кӯдак бо он зиндагӣ мекунад ва ҷаҳонашро мефаҳмад. Таълими бо забони модарӣ на танҳо воситаи омӯзиш, балки омили ҳифзи фарҳанг, ҳувият ва ваҳдати миллий аст. Пас, бурдани дарсҳо бо забони модарӣ на танҳо талаботи педагогӣ, балки масъулияти миллий ва фарҳангист.

Адабиётҳои истифодашуда:

1. ЮНЕСКО. (2016). Education in a Multilingual World. Paris.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Москва, 2020.
3. Cummins, J. (2000). Language, Power, and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire. Multilingual Matters.
4. Хомидов, М. (2020). Забон ва тафаккури кӯдак. Душанбе: Дониш.
5. ЮНИСЕФ (2021). Mother Tongue-Based Multilingual Education: Global Report.
6. Amirqulov, A. (2023). HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA O'RTA ASRLAR SHARQ MUTAFAKKIRLARI MA'NAVIY MEROSINING ROLI. Евразийский журнал академических исследований, 3(1 Part 3), 76-79.